

Kunskap i rörelse: en antologi om kunskap i
socialtjänsten
Kerstin Svensson & Lars Plantin (red.)

Kunskap i rörelse: en antologi om kunskap i socialtjänsten.
Kapitlet *En antologi om kunskap i socialtjänsten*. Av Kerstin Svensson &
Lars Plantin

DOI: <http://doi.org/10.37852/oblu.344.c773>

Upphovsrättsinnehavare: Författarna & Social Work Press

Utgivare: Social Work Press

ISBN: 978-91-989360-6-3

e-ISBN: 978-91-8104-740-0

Licensiering: [Creative Commons Attribution 4.0 International License](#)

Kapitel 1. En antologi om kunskap i socialtjänsten

Kerstin Svensson och Lars Plantin

Vad betyder det att kunskap är i rörelse? I inledningen till antologin utforskar vi hur kunskap formas, förmedlas och förvandlas i och kring socialtjänsten. Genom röster från praktiker, beslutsfattare, akademiker och brukare tecknas en mångfacetterad bild av vad vetenskap och beprövad erfarenhet innebär i vardagens sociala arbete. Boken bygger på ett material från fokusgrupper och bjuder in till fortsatt dialog om hur kunskap kan utvecklas och användas i en socialtjänst som står inför förändring.

Bokens sammanhang

Den här antologin har för avsikt att diskutera kunskap, kunskapsbehov och kunskapsutveckling i socialtjänsten. Tanken är att belysa hur olika aktörer, i och kring socialtjänsten, uppfattar begreppen vetenskap och beprövad erfarenhet men också ge en bild av kunskapsanvändningen i socialtjänsten. Härigenom hoppas vi också kunna bidra till den pågående diskussionen om den nya socialtjänstlagen som föreskriver att all verksamhet inom socialtjänsten ska baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet. Vad detta kommer att innebära för alla inblandade i socialtjänsten är det ingen som säkert vet, men för att kunna stärka kunskapsutvecklingen på området är det av stor vikt att bättre kunna förstå de förutsättningar som omgärdar denna process inom socialtjänsten.

Det unika med boken är att den bygger på ett omfattande empiriskt material som fångar flera olika organisatoriska nivåer inom socialtjänsten och också centrala aktörer utanför denna praktik – socialnämndspolitiker, kunskapsstyrande myndigheter och universitet. På så sätt framträder en komplex bild av hur olika former av kunskap ständigt samverkar inom socialtjänsten, vetenskap såväl som beprövad erfarenhet, men också andra former av kunskap som behövs för utredningar och beslut i vardagens praktik. Boken är en fördjupad analys utifrån samma material som tidigare publicerats i en empirisk

rapport (Svensson & Plantin 2024), och den riktar sig till såväl forskare som studenter på grund- och avancerad nivå samt socialarbetare, politiker och beslutsfattare på olika nivåer i och kring socialtjänsten.

Material

Bokens empiriska material, som de flesta kapitlen hämtar sin empiri ifrån, består av 30 fokusgrupper med olika aktörer i och kring socialtjänsten. Det handlar om brukarorganisationer, socialarbetare och chefer i olika delar av socialtjänsten, socialnämndspolitiker eller motsvarande, FoU-enheter, nationella kunskapsaktörer samt institutioner för socialt arbete vid fyra olika universitet i Sverige. De kommuner och universitet som ingår i underlaget varierar i storlek och finns i södra Sverige.

Fokusgrupperna har genomförts av åtta forskare, som i varierande konstellationer varit två vid varje tillfälle. Grupperna har varierat i storlek mellan tre och åtta deltagare. De har utgått från en intervjuguide med fokus på tre olika teman: kunskap, vetenskap och beprövad erfarenhet. Samtalen spelades in digitalt och transkriberades ordagrant. Som tabellen visar består materialet från samtliga fokusgrupper av cirka 47 timmar inspelade samtal som efter transkription omfattar cirka 1 200 sidor text.

Tabell 1. Empiriskt material

Grupper	Fokus- grupper	Antal deltagare	Tid	Sidor utskrift
Brukarorganisationer	2	10	3 h 16	64
Socialarbetare inom individ och familj	5	28	9 h 6	200
Socialarbetare inom vård och omsorg	3	16	4 h 45	150
Chefer på olika nivåer och i olika verksamheter	7	33	10 h 34	268
FoU-enheter	3	13	5h 21	146
Politiker i kommunala nämnder	3	15 ¹	4 h 26	128
Nationella aktörer	3	13	5 h 5	127
Universitetsrepresentanter, socialt arbete	4	18	4 h 56	130
Summa	30	146 personer	47 h 29	1213

Varje kapitel har diskuterats vid två olika gemensamma seminarier och därefter granskats av två anonyma granskare. För en närmare beskrivning av studiens upplägg och genomförande, se Svensson och Plantin (2024).

¹ Tre av deltagarna i grupperna var inte politiker utan chefer som samarbetade nära med politikerna.

Kunskap i socialtjänsten

Den tidigare rapporten (Svensson & Plantin 2024) visar dels hur varje kategori medverkande diskuterade kring de tre olika temana, dels en helhetsbild av den stora variationen i synen på kunskap i socialtjänsten. Alla var helt överens om att kunskapen inom många områden i socialtjänsten behöver stärkas. De var också positiva till förslaget att i socialtjänstlagen 2025 införa krav på vetenskap och beprövad erfarenhet i arbetet. Varje grupp värderade dock dessa kunskapsformer på olika sätt beroende på ansvarsområde och position. Det som förvånade mest i arbetet med materialet var inte att synsätten varierade utan att variationen var så stor. De som arbetade klientnära i socialtjänsten betonade en balanserad blandning av brukarnas kunskaper om sig själva och vetenskap och beprövad erfarenhet. Högre upp i organisationshierarkin betonades kunskap på en mer aggregerad nivå, gärna mätbar i kvantitativ form. Här tenderade idén om evidens och kunskapsutveckling att bli till frågor om produkter som i strukturerad form kan spridas till och inom socialtjänsten. De skilda synsätten visade sig också i att beslutsfattare utanför socialtjänsten oftare talade om kunskapsluckor medan de som verkar i socialtjänsten oftare talade om problemet att information och kunskaper ”väller in” i det vardagliga arbetet. Det innebar också att det var svårt att sortera vilken kunskap som var relevant och vilken kvalitativ grund den vilade på. Man nämnde flera lösningar på problemet, bland annat att man kunde avsätta särskilda personer som hanterade kunskapsinflödet och sedan förde det vidare ut i organisationen. Samtidigt fanns det ett behov hos alla intervjuade att också få till stånd fler gemensamma möten där man kunde utbyta kunskaper i dialog. Det är till det utbytet som vi här vill ge ytterligare bidrag och underlag för dialog.

Bokens upplägg

Antologin innehåller nio kapitel, varav fem utgår från analyser utifrån det gemensamma materialet. Kapitel 2, 8 och 9 har något annorlunda karaktär, eftersom de ramar in och kontextualiserar texterna i övrigt. I kapitel 6 presenteras en analys inspirerad av det som framkommit i fokusgrupperna, men med stöd också av annan empiri.

Antologin kan läsas som en helhet, från pärm till pärm i fysisk form, eller genom att skrolla och bläddra i onlineversionen. Varje kapitel kan också laddas ned och läsas för sig. Det gör att det finns en del metodologiska och kontextuella upprepningar i varje kapitel, eftersom de måste bli begripliga även för den som bara läser ett kapitel. Vi som skriver har under två års gemensamt samarbete utvecklat en del likartade tankar. Det går därför inte att komma ifrån att en del teman och referenser återkommer i flera kapitel trots att det också finns stora olikheter i hur vi använder begrepp. Vi har alltså inte gett oss på att fastställa några gemensamma fasta tolkningar av begrepp som kunskap, evidens, beprövad erfarenhet eller andra centrala begrepp. De används på olika sätt och ges olika innebörd i olika sammanhang i boken. Detta är i sig ett intressant resultat och något vi också vidare diskuterar i kapitlet. Samtidigt har den nyare och i dag alltmer vedertagna betydelsen av evidensbegreppet fungerat som en utgångspunkt och viktig referensram för både vårt upplägg av studien och förståelsen av de diskussioner som förts i fokusgrupperna (Sager & Pistone 2019). Det handlar om att vi beaktat och inkluderat både klienternas kunskaper, socialarbetarnas och politikernas beprövade erfarenhet och universitetens och de kunskapsstyrande aktörernas olika syn på ”bästa tillgängliga kunskap”. I vårt arbete har vi emellertid inte strävat efter att bekräfta detta perspektiv eller slå fast vad som är ”rätt” utan snarare lyssna in och fördjupa förståelsen för gruppernas olika perspektiv. Därför förblir det som är oklart i praktiken också relativt oklart här.

Kapitlet i boken behandlar olika perspektiv på kunskap, kunskapsbehov och kunskapsutveckling i socialtjänsten. Kapitel 2, *Socionomerna, staten och socialtjänsten – tre skilda logiker*, ger en historisk bakgrund till förutsättningarna för kunskapsutveckling i socialtjänsten där professionen, staten och organisationen följs genom sina respektive logiker. I kapitlet går Kerstin Svensson igenom ett stort historiskt material av utredningar, propositioner och lagtexter, men också texter där andra forskare sammanställt och analyserat skeenden inom området i Sverige. Kapitlet tecknar en tydlig bild av hur professionen, staten och socialtjänsten inte alltid styrs av samma logiker och prioriteringar, men hur det trots allt pågår ett kunskapsutbyte som ständigt prövas och utvecklas.

I kapitel 3, *Kunskap i arbete – om socialsekreterare och epistemiska hierarkier*, går vi in i det konkreta arbetet i några av socialtjänstens utredande verksamheter genom utsagor från socialarbetare. Kapitlet fokuserar vilka olika typer av kunskap som

socialsekreterare relaterar till, hur de förhåller sig till dem i sitt arbete och hur de uppfattar att deras kunskaper värderas av andra. Här tar Elisabet Sernbo och Anette Skårner avstamp i fokusgrupperna med socialsekreterare från socialtjänstens individ- och familjeomsorg och visar hur kunskap och arbete tenderar att konstrueras som skilda sfärer. De diskuterar också hur detta kan relateras till begreppet ”den reflekterande praktikern” och hur det kan användas för att förstå kunskapande i en vardagspraktik som kännetecknas av komplexitet, osäkerhet och ibland även värdekonflikter.

Även kapitel 4, *Betydelsen av beprövad erfarenhet inför formella beslut i socialtjänsten – en kollaborativ arbetsprocess*, sätter fokus på hur socialsekreterare använder olika kunskaper i sitt vardagliga arbete. Med utgångspunkt i ett antal fokusgrupper med utredande socialsekreterare inom barn och unga samt vuxna med skadligt bruk och beroende, visar Åsa Ritenius Manjer hur socialsekreterarna använder tillgänglig kunskap och kollaborativt lärande för att skapa struktur och hantera osäkerhet och komplexitet i beslutsfattandet. Det bidrar i sin tur till en förståelse för hur vetenskap och beprövad erfarenhet används och delas inom arbetsgruppen.

Socialarbetarna, men också deras chefer, har gett material till kapitel 5, *Kunskapens tid ur organisationens och professionens perspektiv*, där Kerstin Svensson diskuterar tidens betydelse, bland annat utifrån klienternas behov, socialarbetarnas erfarenheter, det kollegiala utbytet, arbetstidens användning och hur effektivitet uppfattas. Svensson lyfter fram svårigheterna med att hitta tillräckligt med tid för reflektion, att ha tid att omsätta kunskaper i handling och om att göra saker vid rätt tidpunkt, men också om att lägga tid på rätt saker.

I kapitel 6, *Delad kunskapsproduktion, att arbeta med kunskap i LSS-verksamheternas absoluta ”mitt”*, sätts ett fördjupat fokus på hur den kommunala administrationen kring kunskap och kunskapsutveckling inte bara växt de senaste åren, utan också fått en mer framskjuten roll. Kapitlet lutar sig på fokusgruppsintervjuer med socialarbetare inom vård och omsorg och utgår från begreppet ”mittokratiska organisationer”. Det visar bland annat hur tjänstemännen som arbetar med kunskapsutveckling alltmer hamnat i verksamhetens mitt och inte längre är varken nära kärnverksamheten eller den högsta ledningen.

Kapitel 7, *Praktik och politik i socialtjänsten – mot en transparent zon*, fokuserar sambandet mellan praktik, forskning och politik i socialtjänsten med ett särskilt

fokus på behovet av en kunskapsreflekterande socialtjänst och kopplingarna mellan socialpolitik och socialt arbete. I kapitlet utgår Katarina Hollertz och Sara Hultqvist från fokusgrupperna med politikerna och cheferna och föreslår en ”transparent zon” där politik, praktik och akademi kan mötas för ett ökat kunskapsutbyte.

De två avslutande kapitlen tar på olika sätt upp diskussionen om relationen mellan akademien och praktiken inom socialt arbete. I kapitel 8, *Om kunskaps-cirkulation och herrelösa forskningsresultat*, undersöker Lars Plantin och Elisabet Sernbo hur kunskapsanvändningen ser ut i det sociala arbetets praktik och hur den har utvecklats över tid. Kapitlet tar spjärn i hela fokusgruppsmaterialet och diskuterar bland annat hur den akademiska forskningen bara är en av flera olika kunskapsformer som används i socialtjänstens vardagliga arbete. Slutligen diskuteras en tankeram kring kunskaps-cirkulation, ett begrepp som kan vara till hjälp för att förstå både socialtjänstens och universitetens diskussioner kring kunskapsbehov och kunskapsutveckling.

Slutligen i kapitel 9, *Samarbetet mellan akademien och socialtjänsten – rekommendationer från gränsgångare*, diskuterar Sara Hultqvist, Katarina Hollertz och Lisa Norén vad som krävs i praktiken för att socialtjänsten och akademien ska närma sig varandra. Kapitlet baseras på fokusgrupper med doktorander från forskarskolan i socialt arbete, som diskuterar de resultat som framkommit av studien om kunskap i socialtjänsten. Författarna visar i kapitlet att det inte bara behöver byggas upp långsiktiga strukturer för ett gemensamt kunskapsutbyte. Det behöver också skapas en medvetenhet hos de som är verksamma inom såväl praktik som akademi och kunskapsstyrande aktörer att samverkan också gynnar det ordinarie arbetet i verksamheten. Det är inte en aktivitet som kan läggas ”vid sidan av”.

Vi hoppas att texterna ska bidra till fördjupade diskussioner om och reflektioner över hur socialtjänsten kan vidareutveckla sin kunskaps-hantering, ta vara på det som finns och vidareutveckla det, i samarbete.

Referenser

- Sager, M. & Pistone, I. (2019). Kunskap. I: A. Krohwinkel & U. Mannerheim (red.). *Moderna policies: Inspel för en framtidsinriktad hälso- och sjukvårdsdebatt*. Leading Health Care, s. 80–107.
- Svensson, K. & Plantin, L. (red.) (2024). *Kunskap i socialtjänsten*. Research Reports in Social Work 2024:1. Lunds universitet.
[https://portal.research.lu.se/files/170106403/FYS -
Kunskap i socialtjänsten.pdf](https://portal.research.lu.se/files/170106403/FYS_-_Kunskap_i_socialtjansten.pdf)